

El Comitè de Bioètica de Catalunya (CBC), en la sessió plenària del dia 10 d'octubre de 2001, subscriu el document "La utilització d'embrions de tècniques de reproducció humana assistida per a l'experimentació", elaborat per la Comissió Assessora de Tècniques de Reproducció Humana Assistida a Catalunya (CTRHA), i considera adient raonar aquest posicionament:

La Llei de reproducció humana assistida, aprovada l'any 1988, no preveu el destí dels embrions criopreservats sobrants de les tècniques de reproducció humana assistida, ni tampoc els avenços experimentals que s'han produït en aquests darrers anys. Per això, resulta aconsellable que, després d'un debat social i polític, al qual aquest document pretén contribuir, es valori la idoneïtat de modificar-la adequant-la a les possibilitats reals que ofereix la ciència actualment.

L'acumulació d'embrions sobrants sense un destí definit és un problema real i creixent, al qual cal trobar una solució. Encara que una revisió de la Llei amplii el termini màxim en què poden ser transferits -actualment establert en cinc anys- és impensable i èticament reprovable la seva custòdia indefinida. Per tant, un cop esgotades les alternatives de donació a altres parelles, cal prendre una decisió sobre el destí d'aquests embrions, i aquest passarà, inevitablement, per la descongelació, és a dir, la seva destrucció.

En la recerca d'un mínim comú, necessari i urgent per donar solució a la situació plantejada, el document parteix d'uns raonaments jurídics que deriven dels principis constitucionals. La Constitució espanyola de 1978 assenyalava com a "valors superiors" la llibertat, la justícia, la igualtat i el pluralisme polític (article 1.1). L'article 10.1 indica que el fonament de l'ordre polític i de la pau social rau en "la dignitat de la persona, els drets inviolables que li són inherents, el lliure desenvolupament de la personalitat, el respecte a la llei i als drets dels altres". I l'article 10.2 diu que els drets fonamentals s'interpretaran segons la Declaració universal dels drets humans i els tractats i acords internacionals signats per l'Estat espanyol.

Aquests valors i principis expressen un consens bàsic sobre qüestions ètiques, un àmbit caracteritzat per la diversitat de tradicions vigents i l'existència de noves propostes contemporànies relacionades amb la valoració de l'embrió humà en les primeres etapes del desenvolupament.

Des del respecte a aquestes tradicions, la CTRHA entén que els embrions no implantats, mentre siguin viables i atesa la seva potencialitat de desenvolupar-se com a persones humanes, pertanyen a una categoria que els confereix un respecte especial. Existeix, però, un cert nombre d'embrions que perden aquesta potencialitat de desenvolupar-se com a persones, bé perquè han ultrapassat el límit que estableix la Llei, bé perquè la parella que els va generar en el marc d'un tractament de reproducció assistida no en vol disposar ni dona el consentiment perquè en disposin altres parelles, o bé perquè des del punt de vista mèdic la transferència d'aquests embrions es considera inviable.

Arribat aquest punt en què es constata que no hi ha cap tipus de projecte de paternitat que possibiliti el desenvolupament de l'embrió com a persona, i que ineludiblement portarà a curt o llarg termini a la seva mort o destrucció, permetre que aquests embrions formin part d'un projecte d'investigació amb finalitats terapèutiques pot constituir una manifestació de solidaritat amb les persones que podran beneficiar-se d'aquestes investigacions.

Aquesta posició és la que la majoria de científics, al marge de les seves tradicions filosòfiques, sostenen en considerar que no s'ha demostrat que les cèl·lules mare embrionàries siguin tributàries del respecte vinculat a la dignitat de la persona. A l'ensem són una promesa extraordinària per al futur immediat de la medicina.

Evidentment, només la legislació pot aconseguir l'harmonització de posicions molt contraposades. Des de la perspectiva jurídica, doncs, no hi ha raons suficients per prohibir-ne la utilització.

En les diferents consideracions ètiques de la recerca de nous procediments científics, hi ha una segona font de discussions, superables, en les quals es barreja l'avaluació ètica d'una tècnica amb consideracions sobre possibles abusos que se'n poden derivar. En aquest sentit, s'ha de entendre que tota pràctica humana dona peu a utilitzacions fraudulentas, i no per això es prohibeix. És necessari censurar èticament i penalitzar legalment les extralimitacions que poden tenir conseqüències negatives, però no és lògic avaluar segons aquestes una tècnica que, ben aplicada, té conseqüències beneficioses.

Certament, el gran potencial de les noves aplicacions científicotècniques fa especialment censurables les manipulacions i injustícies que poden produir. Per això, a més d'apel·lar a la responsabilitat ètica individual, cal també definir el paper de salvaguarda de les institucions i estimular el bon exercici professional

amb l'ajuda de reglaments o protocols estrictes, degudament supervisats.

La indefinició política actual suposa el perill que la propietat dels coneixements que es generen s'acumuli progressivament en mans d'un conjunt d'empreses privades, que podrien arribar a disposar d'un previsible impacte sobre el futur de l'espècie. Això, juntament amb un tràfic de cèl·lules embrionàries i d'informació entre entitats públiques i privades i entre països, augmenta la complexitat de la situació i confereix a aquest tipus d'investigació una falta de transparència preocupant. Per tant, cal vigilar les relacions entre empreses i investigadors d'institucions públiques i, sobretot, els drets sobre patents i l'extensió del que és patentable.

En relació amb aquesta investigació, també és convenient tenir en compte que existeix una distància considerable entre la investigació bàsica i la seva aplicació clínica i, per tant, resulta impossible predir quan seran visibles els resultats d'aquesta. La investigació no és ni lineal ni programable, i cal regular les passes d'aquesta experimentació, tot evitant de repetir experiències recents del tot rebutjables. Els límits a aquesta investigació s'han d'acomodar a allò que disposen els principis del conveni d'Hèlsinki i les seves renovacions.

Recordem que hi ha un principi ètic expressat de maneres diverses en les tradicions morals que és especialment rellevant en el context de les tècniques de reproducció humana assistida. Kant el va formular com a principi ètic universal des d'una perspectiva racional i crítica: "no tractis la humanitat, ja sigui en la teva pròpia persona o en la persona d'altri, com un mer mitjà, sinó sempre al mateix temps com a fi en ella mateixa". En altres paraules, la instrumentalització de la vida de qualsevol individu constitueix una violació de la seva integritat moral i de la seva dignitat.

Tot l'anteriorment assenyalat ens porta a coincidir amb la CTRHA en el sentit que "la complexitat que planteja la caracterització jurídica de l'embrió preimplantacional es reproduïx de forma més punyent encara en l'àmbit de la bioètica. De l'anàlisi que la Comissió ha fet de les diferents posicions, se'n deriva el convenciment que en una societat com la nostra, èticament plural, no es poden imposar les posicions maximalistes, i cal buscar consens en els punts en què les posicions serien més coincidents.

No sembla que puguin prevaler criteris proteccionistes de la vida humana en els casos d'embrions no viables o de patologia comprovada. D'altra banda, difícilment es pot parlar de "dignitat de la vida humana" en un embrió que no ha estat implantat."

És per això que el Comitè de Bioètica de Catalunya fa seves les conclusions de la Comissió Assessora de Tècniques de Reproducció Humana Assistida a Catalunya:

1. Els embrions congelats resultants de tècniques de reproducció assistida han de ser emprats, sempre que sigui possible, amb finalitats reproductives. Cal, per tant, articular els mecanismes necessaris per afavorir la donació d'aquests embrions sempre que els pares biològics no en vulguin disposar.

2. D'acord amb el que s'assenyala a l'apartat 6 del document de la CTRHA, s'ha d'acceptar la possibilitat d'emprar per a la recerca els embrions que han estat donats amb aquesta finalitat, els embrions que han sobrepassat el límit de cinc anys, els embrions de risc, els embrions genèticament anormals i els embrions morfològicament anormals o no evolutius.

3. D'acord amb la legislació i la sensibilitat social actual, no seria acceptable la creació d'embrions gamètics amb finalitats només de recerca o fins i tot terapèutiques, i encara menys llur comercialització. Per les mateixes raons tampoc no seria acceptable el clonatge reproductiu.